

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת יתרו בבא מציעא עג. - עז:

עג. איכא בינייהו תגרא חדתא.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, פירש"י ובתסו' שהחמור הזה תגרא חדתא, משום גילוויי תרעא איכא, משום אוזולי גביה ליכא, שהרי אינם מאמינים בו שיחזור ויקח מהם פעמים אחרות דליזולי גביה מהשתא. [ורש"י שלפנינו פי' שאינם מאמינים בדבריו שהוא נותנם במקומו בזול, עיי' בד"ה דמוזלי ובד"ה תגרא]. ויש שפירשו שאותו תגר שמוכר להם במקום היוקר הוא תגרא חדתא, כלומר תגר חדש שאינו מן העיר, דלא מוזיל גבייהו דחמרים.

עג. מהו לעשות בגרוטאות כן.

פי' בחי' המיוחסים הריטב"א בשם הראב"ד, לפי שאין טורח בהליכתן ואין נכרים כ"כ, שבמקום מועט יכול אדם לישא כגון זהב וכלי פשתן שהוא דבר רך ומתקבץ במקום מועט, ואין להתיירא שמה יראו הממון, משא"כ בפירות שהוא דבר ניכר, והלכך אין אחריותם גדול, ואע"ג דלא מגלו להו תרעא ולא אוזולי גבייהו, ליכא ריבית כשמביאין אותם ממקום הזול למקום היוקר לצורך בעלי בתים כשמקדמין להם מעות, שאין אחריותן כלום, או דילמא לא שנא, דה"נ יש להתיירא מהן בדרך.

עג. ברש"י ד"ה יש לו. ואע"ג דלא משיך, סאה בסאה לאו ריבית קצוצה היא וכו'.

כ' הרש"ש, נראה דר"ל לרב נחמן לעיל [מז]. דפירי לא עבדי חליפין, ודלא כר"ת שם [מו: בתוד"ה, פרי]. [דחליפי שוה בשוה לכו"ע קני אפי בפירי. וס"ל דאפי' באותו מין עצמו להחליף מקצתו במקצתו אחר מהני].

עג. בתוד"ה דשבשי. ור"ח פירש שנותנין מעות לבעל הזמורות וכו'.

הרמב"ן תמה ע"ז, כי מהפכי בארעא מאי הוי, וכי מותר לעשות כן בשדה וכו'. וי"ל אין, מותר לעשות כן בפירות אילן, דמיחזי כקונה אילן לפירותיו אע"פ שאמר לו מכך וכך, אבל אסור לעשות כן בשדה וכו'. ולי נראה דהני דמשבשי שיבשי קונין היו הזמורות כד ליתנהו, ע"מ שיהו הם עצמם מזמרים אותם בזמנם, וא"ל רבא דליהפכו בארעא לעדר ולנכש מעט תחת הגפנים, כדי שיהו אריסים בכרם מתחילה ובסוף, דנמצאו נוטלים את הזמורות בתורת אריסות נמי, וכי נחתו להכי נחת, והיינו דקאמר משבשי שיבשי, ולא קאמר דזבני, ולא אמר נמי אחזיקו בארעא, אלא הפיכו, והוא לשון חורש אחר חורש כענין ששינינו וכו'.

ובחי' המיוחסים הריטב"א פי' בשם הראב"ד, שבעלי הכרמים נותנים הזמורות לזמורים ולעודרים בשכרם, והם מוכרים אותם קודם הזמיר לבעלי מעות ומזלזלין בהן בדמיהן, ואמר להו שמואל לקונים אותם עזרו לעודרים [בגדור] [בעידור] הכרמים, כדי שתראו שותפין בעידור הכרמים,

עג. המוליך פירות ממקום למקום וכו', אם יש לו פירות באותו מקום מותר.

כ' בחי' המיוחסים הריטב"א, אית דמפרשי דבאותו מקום שהביאן אינו מקום היוקר, אלא שער שבאותו מקום הוא, ואתא לאשמועינן דאם יש לו סאה בסאה ויש לו [הוא] דשרי אע"פ שאין לו שם אלא במקום אחר, כיון שברשותו הם, אע"פ שאינם מצויים לו, ומהשתא אוקמינהו ברשותיה, וכי נתייקר ברשות מוכר הוא, ולא ריבית הוא, ואם אין לו הוה סאה בסאה ואין לו אסור. וז"ל המרדכי [סי' ת"מ], אין להוכיח מכאן הא דתנן [לקמן עה.]. עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח לאו דוקא אלא אפי' יש לו פירות במקום אחר מותר ללוות סאה בסאה, דדוקא כה"ג שרי, דדרכו של מלוה לילך שם, אבל אם אין דרכו לילך שם, לא עדיף מהיכא דאית ליה אשראי במתא דאמרינן לעיל [סג:] דאסור. ובחי' הריטב"א החדשים לקמן [עה. בד"ה לא יאמר] כ' וז"ל, ודכו"ע כל שיש לו פקדון ביד אחרים, אלא שאינם בעיר הפירות או הנפקדין, יש לו חשיב, והיינו דומיא דעד שיבא בני. [ומשמע קצת דאם תרוייהו אינם בעיר, דהיינו הפירות והנפקדין, לא חשיב יש לו].

עג. והחמרין מעלים במקום היוקר כבמקום הזול ואינן חוששין.

כ' הרמב"ן, פי' החמרין מקבלין מעות מבעלי בתים במקום היוקר כשער מקום הזול, והולכין למקום הזול ולוקחין בהם פירות, ומעמידין לבעלי בתים כשער הזול שלקחו בו, ובעלי בתים נותנין להם שכר טרחן ועמלן, אלא שהם מקבלין עליהם אחריות הדרך, וכיון שהם נוטלים שכר טרחן, שלוחי בעה"ב הם, ושומרי חנם הם והתנו להיות כשואל וקבלו עליהם אחריות הדרך, ולא משום שהמעות הלואה.

והיינו דאמרינן מאי טעמא, הלא משקבלו עליהם אחריות המעות הוו הלואה, ועוד דצריכי להו הני זוזי, ומפקי להו הכא למזבן בהו מידי ולהוליך לאותו מקום, לפיכך הם מעלין להם בחזרתן כשער הזול, ושכר הלואה שקלי. ומפרקינן דלאו שכר הלואה הוא, אלא שלוחי בעה"ב הם, ואע"פ שנשתמשו במעות כאן, הרי הם כשולחני שהפקידו לו, ושם הוא פורען ולוקח בהן פירות בזול בשליחותו של בעה"ב, והאי דעבדי הכי, לאו משום שכר מעות, אלא ניחא להו לאתויי להו פירות באחריותן משום דמגלי להו תרעי א"נ דמוזלי גבייהו, וזהו הפירוש הנכון.

ואילו היה כפירש"י שלא נתנו להם שכר כלל, היה אסור, דהא דמי לריבית גמורה ואע"פ שמרויחין. וי"ל כיון שאם הוזלו חטים במקום היוקר יותר ממקום הזול, על כרחו של בעה"ב מקבל מהם משעה שלקחו פירות במקום הזול נעשו שלו, וטרחי ומיית ליה משום דאינהו נמי עבדי להו מילתא בגלווי תרעי, ולהכי נמי מקבלי עלייהו אונסא דחזרה.

וממה שיזלזלו לכם העוודרים, לא יבא לכם מאצלם אלא מאצל בעלי הכרמים, כי גם אתם תהיו כעוודרים, וכשומרי הכרמים שלהם.

עג: הדר זבנה לרבא וכו'.

עיינן בקה"י בנדרים [סי' ל"א אות א'] שכ' [בביאור שי' הר"ן שם], דמהכא חזינן דבית הממושכין לא חשיב דבר שאינו ברשותו, דהא מבואר בסוגיין דהמכירה חלה, וה"ה בית המושכר, דגם משכנתא קנויה למלוה לאכילת פירות ודמיא לשכירות, וצ"ל דשאני מגזילה ואבידה שגם עיקר הגוף גזול או אבוד, אבל מושכר או ממושכין אינו ברשותו רק לפירות, אבל הגוף ברשותו קאי כיון שתוחזר לו לכשיגיע זמנו. אמנם הסמ"ג [לאוין רמ"ב] כ' דאע"ג דחזינן הכא דאדם יכול למכור דבר הממושכין, וה"ה למושכר, אבל להקדישו אינו יכול, משום שאין אני קורא בה ואיש כי יקדיש את ביתו. וביאר הקה"י דס"ל דדבר המושכר וממושכין חשיב אינו ברשותו כמו גזילה ואבידה, כיון דלא ברשותו קאי להשתמש בו, אלא דס"ל כשיטת הרשב"א בשבועות [לג: בד"ה אמר שמואל, קרוב לסו"ד], דהא דלא מצי מקדיש דבר שאינו ברשותו, הוא גזיה"כ בהקדש מקרא דאיש כי יקדיש את ביתו, ומ"מ יכול למכרו או ליתנו לאחר. [והפקר דחיל בדיבור הוי כהקדש לענין זה. יעו"ש].

עג: א"ל אי הוה ידענא דהוה ממושכין ליה למר, לא הוה זביננא ליה.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, לא ידענא אי משום מדת חסידות, או דמזיק ליה. וצ"ע. וז"ל המאירי, יש למדין ממנה מה שכתבנו למעלה שהמלוה נעשה מצרין באותו בית וכו'. ואין הדברים נראין, ואדרבה אילו כן היה לו לבעל המשכון לערער על מקחו של חבירו. אלא הדברים נראין שלא אמרה אלא מצד מוסרו. ובחי' הריטב"א החדשים כ', פי' דהו"ל כעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו דנקרא רשע. ולמאי דמסקי תוס' [בד"ה נטר] דרב מרי לא היה רוצה לקנותה, [דאל"ה רב מרי קודם מדין בר מצרא]. כ' הריטב"א, דרבא הוא שהיה חושש שהיה רב מרי רוצה לקנותה. ועיינן בתוס' בב"ב [כא: בד"ה מרחקין, וציינו הגרע"א] בשם ריב"א דנקט איפכא, דרבא הוא כעני המהפך בחררה, ורב מרי כאחר הבא להחזיק בה, דהקשה אמאי לא זכה בה רב מרי [שקדמה חזקתו לרבא] דהא אמרי' בפ' חזקת הבתים דנכסי עכו"ם [שמכר לישראל וקיבל דמים ועדיין לא כתב השטר] הרי הן כמדבר וכל המחזיק בהם זכה, ותלי לה בפלוגתא דרשב"ם ור"ת אי בזכיה מהפקר שייך איסורא דעני המהפך בחררה. יעו"ש.

עג: השתא כדיניהם עבדינן לך, כל אימת דלא מסלקי בזוזי לא שקיל אגר ביתא וכו'.

ופירש"י ואין זו ריבית, דהא רבא לא מיחייב מידי אלא נכרי. וכ' ע"ז הרשב"א, משמע שאילו היה לרבא לפרוע המעות אסור. והראב"ד ז"ל פי' כדיניהם עבידנא בהדך, דישראל הבא מחמת נכרי הרי הוא כנכרי, דאינהו במשכנתא מחמת זביני אתו ליה [עיינן לעיל סב:], וכל היכא דלא יהיב זוזי כזביני הוא גבך, ולומר שאפי' היה החוב מוטל על רבא לפרועו מותר, דזביני הוא בידיה דרב מרי, וכי שקיל זוזי מרבא הרי הוא כמוכרה לו.

עג: אתא לקמיה דרב אשי א"ל מי שרי, א"ל אין אחולי הוא דקא מחלי גבך.

ופירש"י הואיל ולא פסקת עמהם ומדעתם נותנים לך, ואין מזכירין לומר בשכר מעותין וכו'. וכ' ע"ז הרמב"ן, קשה עלי הדבר, כיון שבשעת פרעון מוסיפין לו, ריבית הוא, שלא הזכירו במשנתניו [לקמן עה:]: בשכר מעותין שהיו בטילות אצלי אלא בריבית מאוחרת לאחר פרעון, כדקתני והחזיר לו מעותיו, אבל הלוהו מנה והחזיר לו מנה ופרס מדעתו, חס ושלום שיהא מותר, ועוד הלוהו ודר בחצירו יוכיח שלא התנו ואסור, ולא ישכור ממנו בפחות אינו בתנאי ריבית, ומה לי קודם פרעון ומה לי בשעת פרעון, אדרבה בשעת פרעון מיחזי כריבית. [יעו"ש מה שנו"נ ליישב ד' רש"י].

ומסיק, ולי נראה שלא הוזכר כאן משום ריבית, ועובדי דחשש איסורין קא מנו הכא, ורבינא לא היה מקדים להם מעות, אלא קונה מהם פירות מיד

ליד, ולפי שהיו מעדיפין במדות, היה חושש משום גזל, כדמפרש ואזיל והא ארעא לאו דידיהו היא וכו'.

ובחי' הריטב"א החדשים הקשה קבוצת הרמב"ן ממתני' דלקמן, והוסיף להקשות דהתם לא בעינן שיאמר לו בפירוש כן, דא"כ הו"ל למיתני בשביל מעותין שהיו בטלות אצלי, ומדקתני בשביל מעותין, נראה כי בלבו הוא שאומר כן. [א"ה, לפנינו הגי' שם בשביל מעותין וכו']. ומסיק דהנכון הכא דהיינו טעמא דשרי, מפני שדרך מוכרי פירות להוסיף לתת במדה גדושה ללוקחין, אלא שבכאן היו חוששין כי אולי מפני הקדמת המעות היו עושין כן, ולא מפני עין יפה דמכר בעלמא, ואמר לו דכיון דלא פסקת עמהו וגם לא הזכירו שהוא בשביל הקדמת מעותין, מתנה בעלמא הוא דיהבי לך משום עין יפה [דמוכרים]. ולזה נראה שכיון רש"י ז"ל.

עג: א"ל רבא שפיר קעבדת, דתנינא ראית שאינו נוהג כשורה וכו', יכול אפי' נוהג כשורה ת"ל וכו'.

המג"א [סי' קס"ט סק"א] הביא דרשת הספרי, בו אי אתה רודה בפרך, אבל אתה רודה בבן חורין בפרך, [ובמחה"ש הביא שכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' עבדים ה"ז]. [ועיינן בשע"ת [ש"ג אות ס'] דמבואר דאף בבן חורין מיתסר, ואולי מדרבנן קאמר]. וכ' דעבדים שלנו כבני חורין דמי, ויכולין לחזור בחצי היום, דאין להם דין עבד. וכ' ע"ז החת"ס, צ"ע ממס' ב"מ עג: רב סעורם וכו'. וי"ל דעכ"פ אסור לשעבד בחנם כלל, ולא גרע מממונו שלא מדעתו דאסור להשתמש בו, אלא שאם השכיר עצמו לשמש, אז מותר אפי' בפרך, והתם גבי רב סעורם ה"ק, גבי עבד עברי אסור בעבודת פרך, ש"מ שאינו נמכר לכך מעיקרא, ואפ"ה אם אינו נוהג כשורה מותר, ועל כרחך לאו משום שהוא עבד, אלא משום שאינו נוהג כשורה, א"כ ה"ה לבן חורין.

עג: ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו, ת"ל לעולם בהם תעבודו ובאחיכם.

כ' תוס' בסוטה [ג: בד"ה כתיב, הו"ד בהגהות מים חיים להפר"ח כאן] דאסמכתא בעלמא הוא, וקנס חכמים הוא כדי לייסרן. [ויל"ע, דלכאוי הוי עקירת דבר מן התורה בקום ועשה. ואולי הוי כההיא דסנהדרין [מו]. דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה]. וז"ל המאירי, לכך כתוב בתורה "ובאחיכם בין לעולם בהם תעבודו" ובין "איש באחיו לא תרדה בו בפרך", שתהא מלת ובאחיכם נדרשת לפניו ולאחריה. [ומשמע לכאוי' שהיא דרשא גמורה].

עג: האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין ליה, משלם ליה וכו'.

הקשה בחי' הריטב"א החדשים, למה חייב לשלם לו כלום, ומאי שנא ממבטל כיסו של חבירו שהוא פטור מפני שאין היזקו אלא גרמא, וכן אם הוביר שדהו אינו חייב לשלם לו אלא כשקיבל עליו כן בפירוש. ותיריך ר"י דהכא נמי כשהתנה כן בפירוש שאם לא יקח לו שישלם לו פסידא שלו, ולא הזכיר התלמוד כן, משום דהא פשיטא, דבלאו הכי לא מחייב, ולא הוצרך אלא לפרש כיצד ישלם לו ולא יזיזו חשבון ישלם לו. ומורי הרב תירץ, דהכא אע"פ שלא קיבל עליו תשלומין כלל, כיון שנתן לו מעותיו ליקח סחורתו, ואלמלא הוא היה לוקח ע"י עצמו או ע"י אחרים, אלא שזה הבטיחו שיקח לו, וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת כן, הרי הוא חייב לשלם לו מה שהפסיד בהבטחתו, דבההיא הנאה דסמך עליה ונותן לו ממונו משתעבד ליה משום ערב. וזה ענין שכירות פועלים דבפרקין דלקמן שחייבים לשלם לבעה"ב מה שמפסיד כשחזרו בהן, או שבעה"ב חייב לשלם להם מה שמפסידין, דכיון שסמכו זה על זה, נתחייבו זה לזה במה שיפסידו על פיו. וזה דין גדול.

עג: מאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא.

כ' הרשב"א בשם רב האי גאון, לאו למימרא דמדינא משלם התם, דהתם נמי אסמכתא היא, אלא מנהג הדיוטות הוא, וכדאמרינן עלה בפ' המקבל [לקמן קד:], אלא ה"ק, מאי שנא דלא תקנו בהא כדתקינו בההיא, ואהדר ליה, דהתם תקינו משום דבידו, ובהא לא תקנו משום דלאו בידו. וכי הא נמי הוא דאקשינן התם [קד:]: גבי ההוא דאמר אי אוברנא ליה אשלם אלפא זוזי, ואמרינן אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, ומאי שנא מהא

דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא, כלומר מפני מה לא תקנו בהא כדתקנו בההיא, ואהדר ליה משום דגזים, ובדגזים לא תקנו.

עג: בתוד"ה השתא. דאם הקדיש המשכיר את הבית, אין השוכר רשאי לדור בו יותר וכו', שאין יכול לדור בו, לפי שהקדש מעורב בו.

אבל הר"ן בנדרים [מו: ד"ה היכי דמי?], כ' דבקדושת דמים שאינה מפיקה מידי שעבוד, השוכר מותר להשתמש. ובביאור מחלוקתם כ' הגרא"ו בקובה"ע [סי' נ"ב אות א'], דדעת הר"ן דאיסור הנאה מהקדש הוא משום גזל ממון גבוה, וכיון דהשוכר דר בבית מפני זכותו, אין כאן גזל, ולדעת תוס' צ"ל דס"ל דאיסור הנאה של הקדש אינו תלוי באיסור גזל, ואפי' במקום שאין בו משום גזל כגון הכא בשוכר, מ"מ כיון שגוף הבית קדוש הרי הוא אסור בהנאה, ואע"ג דחיוב מעילה ודאי משום גזל הוא. [יעו"ש ראיותיו], י"ל דהיינו חיוב תשלומין, אבל איסור"ה דהקדש לא תלוי באיסור גזל. ומ"מ מש"כ תוס' דאם דר בו מעל, [וכדפריך בערכין היכי דייר בו במעילה קאי], הניח הגרא"ו בצ"ע איך שייך חיוב מעילה, כיון דליכא הכא משום גזל. [ועו"ש אות ט"ו דבנידון זה תליא פלוגתא דרבוותא בספק הקדש, אי דיינינן ליה לקולא כספק ממון או לחומרא כספק איסור].

עג: בתוד"ה משתעבדי בהו טפי. לבסוף היו מחזירין להם מעות הכרזא שנתנו בעבורם, וכל מה שהיו משעבדים בהם היה בשכר הלוואה.

וז"ל חי' הריטב"א החדשים, דהוה ס"ד דכי פרעי עלייהו כרגא דמלכא, נעשה הכרגא חוב על האנשים ההם כאילו הלווה להם, וכי משתעבדי בהו הוי שכר מעותיהם, והא דגרסינן בנוסחי דוקאני ומשתעבדי בהו טפי, י"ל דקס"ד דתרי איסורי עבדי, חדא משום ריבית, וחדא שמשעבדים בהם עבודת עבד. א"נ שהיו זנים אותם, אלא שמלאכתם מרובה ממוזונותיהם, וההיא טופיינא הוי ריבית. וא"ל מוהרקהיה דהני בטפסא דמלכא מנח וכו', כלומר כי כשיפרעו הכרגא של אלו, קנאום באותו כרגא כקונה עבד עד שיפרעום, ואין המעות חוב, והמלך יכול הוא למכרם, שכן זכה בהם בכיבוש הארץ, וגוי קונה ישראל במלחמה וכו', והמלך מוכר זכותו לדבי פפא כגוי שמכר עבדו לישראל, והרי הוא קנוי לו בקנין הגוף וכו', והיינו דאמרין בפ' החולץ [מו]. דלכי נפקי צריכי גיטא דחירותא וכו', ולא שייך בהא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שאין זה מותר בשפחה, ואין דיני עבד עברי נוהגין בו כלל.

ובחי' המיוחסים להריטב"א כ' בשם הראב"ד, דהמלך היה מזלזל בעבודתם לחשב להם בארבעה עבודה הראויה ליטול עליה חמשה, ורב פפא סבר דאין רשות למלך לזלזל בעבודתם, וכשנטולין אותו הזול, מאחיהם הם נוטלין בריבית, וא"ל רב אשי כי יש רשות למלך למכור אותם לעבודה עד שיפרע מהם, שכן הוא משפט המלכים וכו', הלכך אותו הזול משל מלך הם נוטלין ולא משלהם.

עד. הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד למיזבן להו מידי זבן לחד מינייהו, זבן לכולהו.

כ' בחי' הריטב"א החדשים בשם הרמב"ן, לאו דזבן לחד מינייהו בפירוש, דא"כ הא ודאי נעשה שלוחו וזכה לו, [וכ"כ הטור [סי' קפ"ג] בשם הר"ר ישעי', דאם קודם שקנאו הוא מפרש בהדיא וכו', זה קנה לבדו, שהרי חזר בו משליחותם ולא רצה לקנות אלא לזה]. אלא דזבן מזדמי דחד מינייהו סתם קאמר דזבן לכולהו, דכיון שבמעמד אחד נתנו לו כולם ולא הקפידו, נעשו כשותפין, אבל בדצר וחתים כל חד מינייהו זוזי דידיה, גלו דעתיהו דלא משתתפי כלל, ולמאן דזבן בלחוד אפי' בסתמא זבן, וכ"ש אם נתנו לו זה שלא בפני זה. [א"ה, האי כ"ש דקאמר, לכאוי היינו כשהקפידו ליתן זה שלא בפני זה, דאי כשזדמן כן, מאי כ"ש].

וז"ל הרמב"ם [פ"ז מהל' מכירה הי"ג], שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם המקח, אם היו המעות מעורבות וקנה במקצת הדמים, **אע"פ שהיתה כונת השליח שזה שקנה לאחד מהן**, הרי המקח של כולן וכו'. וכ"כ הטור בשם הרמ"ה דאפי' אמר בהדיא דלפלוגי זבין לא קנה.

עד. האי סיטומתא קניא.

ופירש"י חותם שעושין החנונים על החביות של יין, שלוקחין הרבה ביחד ומניחין אותן באוצר הבעלים, ורושמיין אותן לדעת שכל הרשומות נמכרות. וכ' ע"ז בחי' הריטב"א החדשים, תמיהא מילתא, מ"ט דמ"ד דקני בה לגמרי ואפי' באתרא דלא נהגי, והרי לא עשה משיכה. והנכון בזה מה שאמר מורינו בשם הר"ר פנחס אחיו ז"ל, דסיטומתא הוא כעין מטבע שאין עליו צורה, והתגרין נותנין אותו לסימן כשלוקחין דבר אחר, ולא ידע אי בתורת דמים יהבי ליה וכאומר ערבוני יקון הכל [לעיל מח:], וליכא אלא מי שפרע, או בתורת חליפין יהבי ליה, דקני לגמרי, דכיון שאין עליו צורה נעשה חליפין, ובהא הוא דפליגי אמוראי, ואמרין דבאתרא דנהגי קני, דודאי על דעת חליפין יהבי ליה. והמאירי פי' ע"ד שפירש"י, והוסיף בשם גדולי המחברים, דאיירי בשרשם בפני המוכר או שאמר לו המוכר לך רשום וקנה. וי"מ בה נתינת יד זה לזה לתנאי גמר המקח.

עד. ובאתרא דנהגי למקני ממש קני.

עיין בקוב"ש בב"ב [אות רע"ו] דהטעם משום דסמכא דעתיה, ומה"ט ס"ל למחר"ם מרוטנבורג דמהני אפי' בדבר שלא בא לעולם, דהא דבעלמא לא מהני משום דלא סמכא דעתיה, והיכא דאיכא מנהגא סמכא דעתיה. אבל רבינו יחיאל מפרזי כ' דלא מהני מנהגא להקנות דבר שלא בא לעולם, דאין לו כח הקנאה במה שלא בא לעולם.

עד. אמר רב מחוסר שתיים פוסק שלש אינו פוסק.

וביאר בחי' המיוחסים להריטב"א, מחוסר שתיים פוסק, משום דלא שכיח ביה תיוהא במיעוט מלאכה, ואע"ג דגבי פרדיסא [עג]. היכא דלא שכיח ביה תיוהא אסור לרב, התם הוא דאינו בידו עד זמן מרובה, והוי כמי שאין לו, אבל הכא בידו לעשות בזמן מועט, וכי לא שכיח תיוהא שרי. שלש אינו פוסק, משום דשכיח ביה תיוהא והוי כמי שאין לו, ואע"ג דכי שכיח ביה תיוהא מותר אפי' לרב, דהא מודה רב בתורי וכו' [עג]. ועוד דבפרדיסא מחוסר כמה מלאכות שהרי הוא כבוטר, וקרי ליה רב לא שכיח תיוהא, והכא בשלש לחודייהו קרי ליה שכיח. לא דמי הא תיוהא דהכא להאי תיוהא דהתם, דהתם מיירי בתיוהא שיפסיד ממונו (ויתייקר) [ויתקיים] מקחו, שהרי לא לקח אלא פירות הפרדס, ואם לא יצא אלא משאוי אחד יקחנו במעותיו, לפיכך כי שכיח ביה תיוהא מותר וכו', אבל האי תיוהא דהכא לא מיירי בתיוהא דפסידת ממונו, שהרי לא יוכל הלוקח להפסיד ממונו, שהרי פירש לו כמה סאין יתן לו, ואפ"ה כי שכיח ביה תיוהא חייב להשלים לו תנאי מקחו, משו"ה לא איירינן בתיוהא פסידת ממונו אלא בתיוהא שלא יזדמן לו מלאכתו בזמן מועט עד זמן מרובה, הוי כמי שאין לו.

עד. אין פוסקין על הביצים עד שיעשו דברי ר"מ, א"ר יוסי בד"א בעפר לבן.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, פירש"י ז"ל שאינו מצוי ולא חשיב שיש לו. וא"ת מ"מ כיון שיש לו עפר לבן יפסוק עליו עד שלא נעשה ביצים. וי"ל דכיון דדמיו יקרים לא סמיך לוקח עד שיראנו ביצים, מימר אמר שמא ימכרנו ביצים בדמים יקרים. [ומדברי שניהם מבואר דעד שיעשו דאמר ר"מ [ומודה לו ר' יוסי בעפר לבן] היינו עד שיעשו ביצים].

וז"ל חי' המיוחסים להריטב"א, אין פוסקין על הביצים עד שיעשו, והקשה הר"ר משה כהן ז"ל, א"כ קשיא לשמואל דאמר דבידי אדם אפי' מאה פוסק, והכא ודאי דווקא קאמר, דקתני עד שיעשו כדקתני גבי סיד. ונראה לתרץ דס"ל לר"מ דעד שיעשו לאו כמי שיש לו דמי, משום שהוא בספק שמא ישבר הכלי ויתבקע בשורפו בכבשן, הלכך עד שיעשו דהיינו **עד שישורפו** שהוא גמר עשייתן אין פוסקין, לפי שעדיין ישנן בידי שמים, ואתא רק יוסי למימר בד"א בעפר לבן שהוא מתבקע כשהוא נשרף, אבל עפר שחור שהרי אין מתבקע כלל, הלכך פוסקים אע"פ שאין לו אלא על העפר. [ולכא' פליג הר"מ כהן. עם רש"י והריטב"א בביאור "עד שיעשו", אם לא דנימא דאיהו איירי לשמואל דחלוק בידי שמים מבידי אדם, ואינהו פירשו לרב. ויל"ע].

וע"ז הפירוש אנו תמהין, דהא לר' יוסי אפי' עפר לא בעינן דיש לו [בעפר שחור], דהא קתני אע"פ שאין לזה יש לזה, ומעשה דאמימר מוכח כן. ע"כ נראה כפ' הב"ת דפי' במי שלוקח ביצים על שער ביצים מיירי הא מילתא, וה"ק ר"מ אין פוסקין על שער ביצים מפני שאין להם [שער] קבוע, משום דשכיח תיוהא בעשיית הקדירות, ואין לך אדם שלוקח אותן הביצים ויקבל עליו אחריות עד שיעשו הקדירות לגמרי ויצא השער לקדירות ויפסוק על שער הקדירות, וא"ר יוסי בד"א בעפר לבן משום דשכיח ביה תיוהא, אבל בעפר שחור פוסקין על שער ביצים ואע"פ שאין לזה יש לזה, משום דלא שכיח בהו תיוהא [יעו"ש עוד].

עד. בתוד"ה וכפר שיחין. וקמ"ל שאע"פ שאין שער לקדירות וכו', שהביצים לענין קדירות כעין לקוטות למוכרי תבואה.

כ' המהרש"ל בביאור דבריהם, אע"פ שגבי לקוטות מסקינן לעיל [עב]: דאין פוסקין ממנו לשאר תבואה, שאני התם דמן הלקוטות לא יבא שאר תבואה, אבל מן הביצים יעשו קדירות, ומשו"ה מן השער של ביצים חשבין כאילו יש לו ביצים, ומן הביצים יכול לפסוק על קדירות, ומה שאמר שהביצים לענין קדירות כעין לקוטות וכו', לאו לענין היתר פיסוק קאמרי, אלא כלומר שהשער רחוק זה מזה.

והמהרש"א כ', דדבריהם מבוארים ע"פ מש"כ הרא"ש [סי' ס'] והטור [סי' קע"ה] בשם ר"י, אהך דתנן היה הוא תחילה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש, דכיון דיש לו תבואה יכול לפסוק כשער הלקוטות, אבל אינו יכול לפסוק פחות משער הלקוטות וכו', דשאני הכא דמחסרא למידש ולמידר, הלכך חשיב קצת כיש לו וקצת כאין לו, עכ"ל הרא"ש, ולאפוקי מפירש"י שפי' שם שפוסק עמו באיזה שער שירצה, דחשיב כיש לו, ועל דעת ר"י בעל התוס' סתמו דבריהם וכתבו לדמות וכו', דכמו דבפוסק על הגדיש אזלינן בתר שער הלקוטות ולא בפחות ממנו כשער שירצה, משום דהוה קצת כיש לו וקצת כאין לו, ה"נ דבפוסק עמו על הקדירות דמחוסר עיולי לאתונא ולשרוף פוסק עמו על שער הביצים ולא בפחות ממנו כמו שירצה, משום דהוה נמי קצת כיש לו וקצת כאין לו.

עד: ימות הגשמים איכא בנייהו.

ובטעמא דר' יוסי כ' בתוס' הרא"ש [לעיל עד.], ר' יוסי אומר עד שיהא לו זבל באשפה, ואפי' יש לו בימות החמה, כיון שאינו מכונס עדיין באשפה אסור, ואע"פ שאינו חסר אלא צבור באשפה, [דהוי מלאכה אחת, ובידי שמים, דבין לרב ובין לשמואל פוסק], מ"מ אי שרינן בימות החמה אע"פ שאינו מכונס באשפה, אתי למיטעי ולהתירו אפי' בימות הגשמים, ואז אין דרך להוציאו לרה"ר כדי שיהא נישוף. ובתפא"י כ' דטעמא דר' יוסי מדאין אדם מוכרו לו, רק מקיימו לעצמו. [ולכך לא מהני מה שיש לאחרים. אמנם לפ"ז אם יש לו שרי אפי' אינו מכונס באשפה].

עד: ברש"י ד"ה ותיפוק ליה. ומה בידו של זה לעשות שב"ד מקללין אותו וכו'.

כ' הרמב"ן, ותימה הוא, אי לא אודועיה שליח למוכר דלצורך חמיו הוא לוקח, אמאי לא מקבל שליח מי שפרע, הא מוכר לדידיה זבין ולא לחמיו, ומה עסקו עם חמיו, וזה ודאי כיון שלא הודיעו, אין עליו תורת שליח עם המוכר, ואי קס"ד דהכא בשעהודיעו עסקינן, לוקמה בשלא הודיעו, ולא היה צריך לאוקמה בתגרא. וי"ל אם ידוע בעדים שלקח במעותיו של חמיו, על כרחו של מוכר יחזירם, כיון שלא עשה שליחותו. עוד נראה מלשון רש"י דלעולם אין מי שפרע בשליח, דמה בידו לעשות שב"ד מקללין אותו, לומר שאין ב"ד אומרים לשליח קח ביוקר מן המוכר ותן למשלח בזול כדי שתעמוד בדיבורך, דלאו להכי נקט מעיקרא, ויפה כיון.

וז"ל הרשב"א, ושמענין מינה דהיכא דלא שינה שליח שליחותו וחזר בו המשלח, השליח פטור דמה בידו לעשות, אבל המשלח חייב, דדיבורו של שליח דיבורו של משלח הוא, הואיל ולא שינה ואינו יכול לטעון קלקלת שליחותי. וכ"כ הראב"ד ז"ל.

עד: ר' אידי אסברה לי וכו', וכי קא נחית, לבציר מהכי קא נחית.

פי' בחי' המיוחסים להריטב"א בשם הראב"ד, דמה שמפסיד ביוקר החיטים שפורע אינו ריבית, אלא אייקורי הוא דאייקור בחכירות שדהו, כאילו מתנה עמו תהיה אריס ע"מ שתתן לי סאה אחת יתירה על חלקי, או כאילו אמר תהיה אריס שלי ע"מ שתתן לי עתה דינר. ועיין בנימוק"י שהביא ל' רש"י, ומסיים בה ז"ל, וכמו שלא הלוח דבר לאריס, אלא כנוטל מה שזרע משל עצמו. [ולדבריו לכאן דוקא אם נוטל מגידולי מה שזרע שרי, אבל אם יתנה ע"מ שתתן לי עכשיו דינר אסור, ודלא כהריטב"א. וצ"ת].

עוד כ' הראב"ד, ונראה לי דהא כי נחית לבציר מפלגא נחית, דוקא שלא זקפן עליו במלוה, אלא שהוא נוטל מן הגורן, אבל אם זקפן עליו במלוה וקבע לו זמן פרעון או לגורן, אם הוקרו אסור, שהרי חוב הם עליו ואין יכול לסלקו מן האריסות. ולא מילתא הוא, דמ"מ אייקורי בארעא הוא כדאמרן.

עה. אם לא קצץ, הוזלו נוטל חיטיו, הוקרו נותן דמיהם.

בקוב"ש בב"ק [אות ק"ל] הביא תשו' הריב"ש [סי' קצ"ו] שכ' ז"ל, יש להפליא איך נסתפקת בההיא דאמרינן אם לא קצץ הוזלו נותן חיטין הוקרו נותן דמיהן, אם הוא משום ריבית או משום דינא. ואם היה משום דינא שנאמר דכיון שהלוה לו חיטין להוצאה והוציאם שיתן דמיהן כשהוקרו, א"כ כשהוזלו למה נותן חיטין, ולמה ילקה זה בחסר וביתר, אלא כיון שלא קצץ, יש לו לשלם חיטין כמו שהלוהו, ומשו"ה כשהוזלו נותן חיטין מדינא, וכשהוקרו נותן דמיהן כשער הזול משום ריבית. עכ"ל. ומבואר דמדינא אי לאו משום ריבית חייב ליתן לו חיטין גם כשהוקרו, וצ"ע דא"כ למה יהא אסור משום ריבית, דלא שייך ריבית אלא היכא שנותן יותר ממה שההלוואה מחייבתו, אבל הכא הא דצריך לתת לו חיטין הוא מזין ההלוואה עצמה, דחיטין היב וחיטין שקיל. וצ"ל דמ"מ אסרו חכמים משום דמיחזי כריבית.

עה. לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חיטין ואני אתן לך לגורן.

דחיישינן שמא יתייקר ויבא לידי ריבית. [תוס' כאן ורש"י לעיל מד:]. ועיין יפ"ע דבירושלמי דייק הא לשתים ושלוש שבתות מותר, וטעמא משום דאין דרך להתייקר בזמן קצר, ואף שכ' התוס' דגם לגורן אין דרך להתייקר, מ"מ לשתים ושלוש שבועות לא שכיח כלל. [ולא נתבאר שיעור הזמן שחששו בו ואסרו].

עה. לא יאמר אדם לחבירו הלוני וכו', וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחברתה וכו'.

כ' בהגהות חש"ל, קצת יש לדקדק במה דבדברי ת"ק שונה האיסור על הלוה, דלא יאמר לחבירו הלוני וכו', ובדברי הלל שונה על המלוה דלא תלוה אשה לחברתה. ונראה משום דלת"ק דס"ל דאם יש לו מותר, לא שייך לומר דאסור להלוות, כיון דחבירו מבקש ממנו שילוח לו סאה בסאה, מסתמא יש לו, דלא חשידי אינשי באיסור ריבית אפי' בריבית דרבנן, [וכן מבואר בשו"ע [בסי' קס"ב ס"ב] דאם אומר יש לו נאמן וא"צ להביא ראיה], [א"ה, עדיין י"ל דלא סמכינן אחזקת כשרות דלוה היכא דאפשר לשאול אותו], ורק דהלוה בעצמו דידוע שאין לו אסור לו ללוות, אבל הלל דאוסר גם ביש לו, שפיר שונה האיסור גם על המלוה.

עה. וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשיה דמים.

הרמב"ן לקמן [בד"ה אבל חכמים, והו"ד שם], כ' דהלל אוסר אפי' בשאלת ככר שהוא דבר מועט ואע"פ שיש לו. אבל בחי' הריטב"א החדשים כ', ומיהו מסתברא שלא החמיר בזה אלא בשאין לו. ועיין בתפא"י שכ' דאפשר דוקא באשה מחמיר הלל דעיניה צרה אפי' במאכל מועט, כדלקמן [פז]. [א"ה, לישנא דגמ' התם שעיניה צרה באורחים, ולכאן יש לחלק בין אורחים שנותנת שלא ע"מ להחזיר, למשאלת ככר ע"מ להחזיר].

עה. זו דברי הלל, אבל חכמים אומרים לזוים סתם ופורעין סתם.

וכ' הרמב"ן, אכולה מתני' קאי, זו דברי הלל שאוסר הלוואה אפי' עד שיבא בני, ואפי' בשאלת ככר שהוא דבר מועט ואע"פ שיש לו, אבל חכמים

אומרים אפי' סאה בסאה ואפי' אין לו מותר, שאם אין לזה יש לזה כיון דיצא השער, ודייקין להאי פירושא מדקאמרין לוין ופורעין, ואילו בשאלת ככר הול"ל לוה ופורעת כדקתני מתני' לוה אשה. וכ"כ הרשב"א.

וז"ל חי' הריטב"א החדשים, חכמים הולכין להקל, דאפי' בדבר שאין לו, ואפי' בדבר מרובה, מותר ללוות סאה בסאה בלא קציצת דמים כלל, ובלבד כשיצא השער, ובלבד כשיש לו מעות וכדפרישנא לעיל. כן פי' כל המפרשים ז"ל. אבל מורי ז"ל מחמיר בזה, דסאה בסאה אסור ללוות סתם כשאין לו עד שיעשנה דמים כשער שבשוק, והכא אסיפא קאי לענין הלואת ככרות אשה מחברתה שהוא מותר בלא קציצת אע"פ שאין לה. [וטעמייהו דרבנן פי' המאירי במתני', הואיל ודבר מועט הוא ואין הלואתם מצויה אלא ליום או יומיים, אין לחוש בהם לשינוי שער, [א"ה, עיין לעיל במתני' ד' היפ"ע בשם הירושלמי], ועוד שהרי מצויין אצל הכל והרי הוא כיש לו, ולא עוד אלא שאף הקמח נדון כיש לו, שאין מחוסר אלא שתיים, שהרי אף סאה בסאה אינו אלא איסור חכמים]. ואין זה מחוור בעיני, דא"כ מאי אשמועינן שמואל, דכיון דקתני מתני' וכן היה הלל אומר, מכלל דהלל אזיל לטעמיה דרישא ורבנן פליגי עליה כדפליגי ברישא.

עה. בני חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום מדה וכו'.

ופירש"י עוברין בשבתות וימים טובים. וז"ל חי' הריטב"א החדשים, פירש"י ז"ל דיום טוב [דקאמר] אלוין ופורעין בלחוד קאי, דאילו באידך, אפי' בחול עוברים עליהם, שהן אינם משלמין במדה ובמשקל ובמנין שקבלו, והמלוין אינם מוותרין להם כלל ואע"פ שאינן מדקדקין עליהן, ועוברים משום לא תעשו עול במדה וכו'. ויש דפירשו דכולה ביו"ט וכו'.

עה. תלמידי חכמים מותרין ללוות זה מזה בריבית וכו'.

כ' הרמב"ן, פי' ללוות בעסק סעודה, וכששניהם תלמידי חכמים, כגון שלווין פירות במדה לאכול ופורעין יותר, דדומיא דאיך דשמואל קאמרין, מ"ט דהוה להו כבני חבורה שאין מקפידים זע"ז, והא קמ"ל דכיון דתרוייהו תלמידי חכמים, אע"פ שהוא בידוע שיש בו יתר, לא קפדי ומחלי, דכולהו כבני חבורה ניהו להדדי, וכיון דידעי דריבית אסור, לא יהבי אלא משום דאינן מקפידין, ובשלא קצץ לו מתחילה, אלא על דרך ויתור בלא הקפדה, והיינו דקאמרין ללוות, ולא קאמרין להלוות זה לזה, [א"ה, אולי כוננת דהאי לישראל דקאמר דתלה בלוה, לומר דלאו המלוה הוא שקצץ עמו מתחילה זע"ז, אלא הלוה מעצמו הוסיף], ואילו אחר דלאו ת"ח אסור, דלא ידע לאקנויי, ולשם ריבית הוא נותן, ואפי' ת"ח דבר מרובה אסור, דלא גמור ומקני מדעתו דריבית הוא, והיינו דקאמר ליה שמואל ואריך, כלומר שזה ענין מותר לי, לפי שאיני מקפיד למנות הפלפלין, וכשאני פורע שאלתי בהרוחה אני פורע, הלכך אפי' הוספתי לדעת עד חומש מותר, שזה דרך כבודי, [והא דא"ל מאה במאה ועשרים, לא שיאמר לו לעשות כן, אלא שאם הוסיף בשעת פרעון עד חומש מותר, נימוק"י בשם הר"ן]. ומסיק הרמב"ן בשם רב עמרם גאון, ואפי' לאו מילתא היא, דאתי למיסרך. [דס"ל דמסקנא דסוגין דקאמר ולא מילתא היא, אהך מימרא דשמואל נמי קאי, ודלא כפי' שא"ר דהך מסקנא אהיתרא דבני ובני ביתו לחוד קאי].

עה. ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך, עדור עמי ואנכש עמך.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א בשם הראב"ד, למדנו מן המשנה שלא ילוה אדם לחבירו סאה דוחן בסאה שעורים אע"פ שהם בשער אחד, ואע"פ שיש לו השעורים, [שהשער מצוי להשתנות מאחד לחבירו. מאירי. ולפי מה שפירש"י [מד' בד"ה דינרי] דהיתרא דיש לו משום דנקיין למלוה וברשותו הוקרו, בלא"ה יש לדון דבמלאכה לא שייך זה, דלא קנה כלום מהשתא דנימא דברשותו נתייקר. ויל"ע], שהרי נכוש ועידור כמי שיש לו הם והם בשער אחד, ואפי' כיון שהם שתי מלאכות ופעמים שאינן שוות, אם תתייקר המלאכה ביום השני לפועל אחרון אסור. ולא מחוור.

עה. נתן עיניו ללוות הימנו והוא משלח לו ואומר בשביל שתלויני, זו היא ריבית מוקדמת.

כ' הגרע"א, נלע"ד דזהו דוקא בשולח לו דרך מתנה ומבקש ממנו שילוהו בשביל זה, והוא דרך שוחד בעלמא, אבל אם התנה ע"מ שילוהו, א"כ אם

אינו מלוה צריך להחזיר, ובשעת הלואה הוי כנותן לו, ודומה כאומר חוב שאצלי מחול לך בתנאי שתלויני, דהוי כאומר אם תלויני החוב מחול לך דהוי ריבית קצוצה, כמש"כ בב"י.

עה. לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני.

כ' התו"ט, נראה בעיני שהם דברי הלואה למלוה שמודיעו שבא איש פלוני וכו', ואיירי שמבשרו בכך, והיינו דתנן דע, וטעמא כדתניא רשב"י אומר מנין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום, ת"ל כל דבר אשר ישך, אפי' דיבור אסור, אבל הטור [סי' ק"ס] כ' וז"ל, ולא יאמר המלוה ללוה הודיעני אם בא איש פלוני וכו', ונראה שגירסתו היתה דע אם וכו', ומפרש מלת "דע" כלומר שיחקור וידע להודיע לו אם בא וכו'. [וז"ל המאירי, כלומר שיתכבד בקלונו בשביל הלואתו ויעשהו שליח לומר לך בשבילי לחנות או למקום פלוני לידע אם בא פלוני, שנראה כמשתמש בו לשכר מעותיו].

וגם גי' הרמב"ם הוא דע אם בא וכו' ומפרש על המלוה, שכ"כ [בפ"ה מהל' מלוה ולוה הי"ג], המלוה את חבירו לא יאמר לו דע אם בא וכו' כלומר שתכבדו ותאכילו ותשקהו כראוי, ע"כ. והקשה הב"י וכי זה ריבית דברים, והרי ממון מחסרו, ותיירך דר"ש תרתי קאמר, חדא דיש ריבית דברים, כלומר שלא יקדים לו שלום, או דברי כבוד יותר ממה שהיה עושה קודם שהלוהו, ותו קאמר לא יאמר לו דע אם בא וכו', דסד"א כיון שאינו מהנה למלוה כלל וגם לא התנה כן מעיקרא שרי, קמ"ל. עכ"ל התו"ט. והט"ז [בסי' ק"ס סק"ה] כ' לבאר ד' הרמב"ם, דודאי דרך העולם לכבד אכסנאי באכילה, כדי שאם יבא הוא שם יחזור ויכבדו או שעושה כן מצד גמילות חסד, וכאן שבא המלוה להזהיר הלוה שיעשה כן, אע"פ שהוא היה עושה כן מעצמו ואין כאן ריבית ממון, מ"מ מה לו לזה שיצוהו ע"ז, אלא ודאי סומך על שהוא לוח שלו, והוה ריבית דברים, שמצוה עליו דברים בשביל ההלואה.

עה. עוברים משום לא תתן וכו'.

כ' הרש"ש, הא דלא חשיב לאו דלא תשיך שהלוה עובר, [עיין מהר"ם], [ועיין תוס' הרא"ש וחי' המיוחסים להריטב"א], אולי דהתנא ר"ל דאף באבך ריבית עוברין על השמות הללו מדרבנן, ובאבך ריבית יש דאין הלוה עובר אפי' מדרבנן בלאוי דלא תשיך, רק משום ולפני עור, כמש"כ הרא"ש [בסי' מ"ב]. [א"ה, א"כ אף המלוה לא יעבור בלפני עור, דבשלמא ריבית קצוצה נותן מכשול לפני הלוה להעבירו על לא תשיך כדפירש"י בגמ', אבל באבך ריבית לא שייך למימר הכי, ואמאי תני לפני עור, וצ"ל דמתני' אלוה קאמר, והא דאמר אביי מלוה עובר בכולן, בריבית קצוצה איירי].

עה. ומשום לא תהיה לו כנושה.

ופירש"י בגמ' [בד"ה מלוה], והוא לו כנושה כשתובעו ודוחקו. [וכ' בתפא"י [אות פ"א], לכאן תמוה, דאין דבר זה תלוי בהלואה בריבית. ונ"ל דמשום דסתמא דמילתא דהמלוה בריבית דוחק טפי לפרעון יותר מבשאר הלואה, דבשאר הלואה לא שכיח שיהיה הלוה כפוי טובה לעכב התשלומין טפי מזמן הקצוב [א"ה, עיין ב"ב ה:]: ולואי שיפרע בזמנו], משא"כ לוח בריבית, מסתמא עני הוא ודחוק למעות, וגם חושב מה בכך, שכר מעותיו הוא נוטל, והמלוה גם הוא בהול ודחוק על פרעון, מדהלוה עני וירא שיאבד הקרן והריבית, לכן שפיר תלוי דוחק הפרעון בהלואה בריבית. או נ"ל שאפשר שאפי' לא ידחקנו לפרוע עובר משום לא תהיה לו כנושה, דע"י שלוח ממנו בריבית הלוה דוחק את עצמו לפרוע מהר כדי שלא יתמוטט בריבוי רווחים, וכן משמע לישנא דקרא "כנושה" בכ"ף הדמיון. [ועיין מהר"ם שי"ף].

עה. מנין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום וכו'.

כ' המאירי במתני', פירשו בגמ' שאם לא היה המלוה רגיל להקדים לו שלום, לא יקדים לו שלום, סבור הוא שלתביעת חובו הוא מקדים שלום. וי"מ שעל הלוה נאמר שלא יקדים לו שלום, שזה כנראה כריבית. וכן נראה מסוגית הגמ'.

עה: יותר ממה שמרויחים מפסידים.

לאקשויי, טעמא דחזרו בהן הוא דמטען, הא לאו הכי אלא שהתנה להן כן בתחילת המלאכה, יהיב להו, הא התם דאתנו בהדיה מתחילה, ואפ"ה אין לו אלא שכרו. וי"ל דשאני התם דהצלת נפשות הוא.

עו. אם בעל הבית חוזר בו ידו על התחנותה.

ופירש"י דאם הוזלה מלאכת פועלים, על כרחו יתן להם כמה שפסק חוץ ממה שצריך להוצאות בהשלמתה. וכו' ע"ז הרמב"ן לקמן [עו. בד"ה הא דאמרין, בתו"ד], דכיון שזה נתחייב בכל שפסק, שהרי נותן להם יותר ממה שעשו, וא"כ למה אינו נתן שכרן משלם, אלא מתני' בשמוצאין להשכיר עצמן בקבלנות אחרת, ואינם מפסידים אלא בין יוקרא דשעת שכירות לזולא דהשתא, והא קא יהיב להו, וש"מ דהיכא דמתחייב בשכרן, כשמוצאין להשכיר עצמן פטור, ואם עשו מקצת, במקום שיכולים להשכיר עצמן אינו נותן להם אלא כפי מה שעשו.

עו. חזרו זה בזה לא קתני אלא הטעו זה את זה, דאטעו פועלים אהדי.

הרשב"א הביא ד' הראב"ד שכ' וז"ל, ולא אמרו שהפועלים הטעו את בעה"ב ובעה"ב הטעה אותם כענין שפירש זה לפועלים דאטעו אהדי, וברושלמי הכי מפרש לה, בעה"ב הטעה אותם, שאמר להם תבואו עמי כדרך שבאו חבריכם, אמרו ובכמה באו, אמר להם בחמשה חמשה רובם, ואשתכח בסוף עשר עשר רובם, וכן בפועלים שהטעו את בעה"ב על דרך זה, עד כאן. ונשאר לו ז"ל הענין מגומגם. ואני תמה אם הדין אמת לולי שאמרו הרב, מאחר שהטעו זא"ז בענין זה, ולא נתרצו זל"ז אלא על מה שאמרו שרובן נשכרין כן, נמצא שלא סמכא דעתם אלא על כך, והרי אלו טועין וחוזרין.

ובשלמא פועלים אין להם על בעה"ב אלא תרעומת, שאע"פ שלא גמרו לעשות עמו [אלא] על דעת שהוזלה המלאכה שהרוב נשכרין בחמשה חמשה, מה נפשי, אם גמרו בדעתם לעשות בחמשה שפיר, ואם לאו ונתבטל תנאי שכירותם, הרי אלו כפועלים שעשו אצל בעה"ב בלא קציצה, שאין בעה"ב נותן להם אלא כסך מועט שנשכרין בו קצת הפועלים שבעיר, וכדאמרין בסמוך וכו', אבל פועלים שהטעו את בעה"ב ואמרו שרובן נשכרין בארבע ארבע ונמצא לבסוף שאינם נשכרין אלא בתלתא תלתא, היאך מוציאין ממנו ארבעה, שלא על דעת כן נתרצה לה, שהרי שאלם בכמה רובם, אלמא לא נתרצה להם בכך אלא מפני שחשב שהוא כן והטעוהו, והשכירות בטעות היתה וכל שבטעות חוזר. וע"כ נראה לי דאפשר שהיה להם לבעלי הגמ' להעמידה בכך ולא העמידה, שאין נראה להם דעת הירושלמי.

עו. תרעומת מאי עבידתיה, סבור וקביל.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, דכיון דשליח אמר להו בתלתא והם נתרצו בכך, והם לא ידעו כי בעה"ב אמר להו טפי דליסמכו עליה. וכו' הרב בעל התוס', דאף השליח לא מצי למימר ליה את אמרת לן בארבע (ואפ"י) [ואני] הרווחתיך אחד שלא תתן להם אלא ג', הב לי האחות, דמצי למימר ליה בעה"ב את שלוחא דידי, ולתקוני שדרתיך, וכל מאי דתקון לדידי הוא, שהרי בדעתיה היה שהרי לשלחך להרויח לי.

עו. חזרו זה בזה לא קתני אלא הטעו זה את זה דאטעו פועלים אהדי וכו'.

כ' הרי"ף, אבל חזרו זה בזה ולא באו לעשות מלאכה בדבר שאינו אבד, אפי' תרעומת אין להם זה על זה, [ופליג על האבע"א דלקמן [עו:] דתרעומת דתני במתני' איירי בחזרו ולא באו לעשות מלאכה]. ובהגהות חו"י הקשה, דהא בברייתא דלקמן [עו:] מבואר דאיכא תרעומת כשחזרו ולא באו. והגרע"א הקשה, מה בעי הרי"ף בזה לומר דפליגי תרי לישני לענין הדין, דללישנא קמא חזרו אפי' תרעומת ליכא, הא בפשוטו נראה דלישנא קמא לא רצה לפרש במתני' חזרו, מדלא קתני חזרו, על כרחך דמייירי בע"א דהטעו פועלים אהדי, אבל מחזרה לא מייירי, ומ"מ י"ל דלענין הדין גם בחזרה הוי תרעומת, ולישנא בתרא קאמר דאפשר לפרש בלשון הטעו חזרה, דהא בברייתא ודאי מייירי בחזרה ואפ"ה קתני הטעו.

וז"ל החת"ס, כי כל עבירות שבתורה אינו מפסיד בעונשו יותר ממה שהרויח, כי הקב"ה משלם מדה במדה, ואם כי בלי ספק הפסד עבירה הוא יותר משכרה, מ"מ הכל במדה ובמשקל לפי הראוי לאותו החטא, כי הקב"ה נפרע במדה, משא"כ במלוי בריבית נפרע מהם יותר ממה שמרויחים, כי הקב"ה פורע להם כמדתם, שגם הם נפרעים מהלוה יותר ממה שלוה.

עה: וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו.

בפ"ח [סי' פ' אות ק'] דקדק מדלא אמר אף גורם וכו', ש"מ דלא ס"ל לר"ל הך דלפני עור, וטעמיה דסבר דלא אמרה תורה אלא העור באותה שעה שנותן לפניו המכשול כפשטיה דקרא, ודומיא הך דריבית דבאותה שעה קוצץ ונכשל באיסור, וכן רבינא לא רצה להלוות לרב אשי בלא עדים, א"ל דגורם קללה לעצמו ולא אמר לפני עור, מהא איכא למשמע דהלכתא הכי, דהא רבינא בתראה הוא. ונפק"מ אי הוא גברא בעי למיקם בגורם קללה לעצמו, דלא הוה עובר על דברי חכמים. וע"ז אפשר שסמכו העולם שאין מדקדקין בכך. והמהר"ם ש"ף כ' אהא דרבינא וז"ל, כ"ש מר וכו' ולא שלח ליה לאו דלפני עור וכו', דלא שייך רק אם יכפור, ובחזקת זה לא הוי רב אשי בעיני רבינא ח"ו, רק פן ישכח ונעלם ממנו והוא לא ידע, ויהיה גורם קללה לעצמו. [ויעו"ש שדחה ד' הפ"ח].

עה: ניתי מר סהדי ונכתוב כתבא.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, וא"ת ולמה לי סהדי ושטרא, יכתוב בכתב ידו. יש למדין מכאן שאם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, נאמן לומר פרעתי כדברי הגאונים והרמב"ם ז"ל, וא"כ אף זה אסור, דילמא מישתלי ואמר פרעתי. ואין זו ראייה, דילמא לא היה לו פנאי לכתוב עכשיו, אלא דסהדי חזו השתא, וכתבי שטרא במוצאי שבת או ליומא אחרינא. וז"ל המאירי, כל שיש לו מעות ומלוה שלא בעדים. עובר משום נתינת מכשול, ואף בעדים דוקא בדרך שלא יהא בידו לומר פרעתי, כגון אל תפרעני [אלא] בפני פלוני ופלוני או בשטר.

עה: אין להם זה על זה אלא תרעומת.

פ"ה המאירי, שמצריכים זה את זה לחזר, זה אחר פועלים וזה אחר בעלי בתים. וכ"כ רש"י לקמן [עו: בד"ה אין להם]. ובחי' הריטב"א החדשים כ', משום דמיחזי כחוכא, או משום דקפדי אשינוי דעתא כשנשכרין לאחרים כדאמרין בגמ' [לקמן ע"ט]. גבי ספינה, [ופי' הריטב"א שם שמשנה חבורתו ואינו מכיר דעתו של זה השני, ועד"ז כ' תוס' שם [בד"ה דפרקיה], שמא השני הוא אדם קשה. אבל מה שפירש"י שם לא שייך הכא], או משום לזות שפתים, שסבורין העולם דעילה מצאו זה בזה.

עה: שכר את החמור וכו' להביא פרייפרין וחלילין לכלה וכו', ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שאבד וכו'.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, נקט דבר האבד בתרי גווני, או שיש בו אבידת ממון ממש דומיא דלהעלות פשתנו מן המשרה, או בדאיכא הפסד רצונו שלא נעשית כונתו ומתאחרין מעשיו כגון ההיא דמת וכלה, וקתני דבתרוייהו שוכר עליהן או מטען. ומיהו כל שלא שכר עליהן ולא הטען, בסיפא דאיכא הפסד ממון, משתלם מהן כדי שכרן או כדי החבילה שבאת לידו, אבל באידך דליכא אלא הפסד רצון, אין לדבר תשלומין.

עה: שוכר עליהן או מטען.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, פי' ר"ש אגב שיטפיה אם הוקרו פועלים. ובהא מתרץ ודאי מאי דאקשו הכא מאי אתא לאשמועינן, הא תניא בפ' הגוזל זוטא [קטז]. הרי שהיה בורח מבית האסורין והיה מעבורת לפניו, ואמר טול דינר והעבירני, אין לו אלא שכרו, וכ"ש הכא דחזרו דמצי לאפוש באגרריהו, אלא ודאי אשמועינן דאע"ג דאייקור מצי למיטעינהו, ולא יהיב להו אלא אגרריהו דמעיקרא. והא ליתא, דמברייתא למתני' לא [פרכיה] [פרכין] מאי קמ"ל, ואי איכא לאקשויה מההיא, הא איכא

עו. אי דאמר שכרכם עלי נתיב להו מזדיה וכו'.

כ' המאירי, יראה שאף בסתם הדין כן, ולא נאמר שכרכם עלי אלא למעט כשאמר שכרכם על בעה"ב, שכל ששכרם בסתם ודאי הרי הוא כאומר שכרכם עלי. וי"א שכל שבסתם הולכין למנהג המדינה, וכן יראה מל' גדולי הפוסקים.

עו. לא צריכא דאיכא דמתגר בארבעה ואיכא דמתגר בשלשה.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, פי' וכיון דכן ידם על התחנותה ולית להו אלא תלתא, ואפי' רובא בד' ומיעוטא בג', שאין הולכין בממוזן אחר הרוב, וה"ה היכא דאיכא דמיתגר מג' ומד' ומה', ואע"ג דאמרינן באידך פירקא [פז]. השוכר את הפועל כאחד וכשנים מבני העיר שמשמנין ביניהם, [לא בפחות ולא ביותר אלא כמנהג המדינה בינונית, רש"י], התם משום דאמר כאחד וכשנים מבני העיר, אבל בשוכר סתם או כשעושה מלאכה שלא בקציצה, אין לו אלא כפחות שבפועלים.

עו. לית לך אל תמנע טוב מבעליו.

פי' דליכא למימר דלגבי בעה"ב נמי איכא משום אל תמנע טוב מבעליו אם היה משכיר בארבעה הואיל ומוצא בג', דכיון דבעה"ב אמר לו בפירוש בארבעה ולא אמר לו שישכור כפי מה שיוכל, גלי אדעתיה דניחא ליה דליתן להו ארבעה. חי' הריטב"א החדשים.

עו. בתודה דאי ס"ד. אבל אין לפרש וכו', דבסמוך לא יתישב דקאמר בשלמא אי איתמר איפכא וכו'.

בחי' הריטב"א החדשים כ' בשם תוס', [וכ"ה בתור"פ], דלגבי בעל ליכא גריעותא ועילויא בהא מילתא, ולא שני ליה בין שליחות הולכה לשליחות קבלה, וכי אמרינן לעיל דעתייהו אעילויא, לאו דוקא, אלא לומר דדעתיהו **דלא ליהו גריעותא**, ומשום דלעיל איכא למימר עילויא נקיט ליה. ועוד כ' כתוס' דידן.

עו: אלא התם משום דעקר שליח לשליחותיה לגמרי וכו'.

ופירש"י דברצון השליח תלוי, והשליח עקר לשליחותיה ואינו רוצה להיות אלא שליח קבלה. ובחי' הריטב"א החדשים פי' בשם תוס', דלעולם אימא לך דבעלמא אדיבורא דמשלח סמוך, והא דסמין הכא אדיבורא דשליח, משום דאמר בעל בנפשיה, אם איתא דאיתתא לא אמרה אלא הבא לי והוא אומר התקבל לי, עוקר הוא שליחותו שאינו רוצה להיות שליח הולכה, וא"כ מה אעשנו שליח הולכה, מוטב שאסמוך על דיבורו כי אולי הוא אומר אמת.

ועד"ז פי' בחי' אבן העוזר כאן מדעתו, משום דקשיא ליה לפירש"י, איך תלוי דין זה באומר הילך כמו שאמרה, והו"ל לרב למימר רבותא, דאפי' אמר הבעל בהדיא הבא לי גיטי, אני עושה אותך שליח להולכה, אינה מגורשת. [א"ה, יש לדון דכשאמר כן הבעל להדיא, וקיבלו השליח בשתיקה, הרי נתרצה שוב להיות שליח להולכה, משא"כ כשא"ל הבעל הילך כמו שאמרה, שסבור השליח שכונתו כמו שאמר הוא בשמה, דהיינו להיות שליח לקבלה], ותו מה בכך שעקר שליח שליחותיה, כיון דהדר נמלך השליח ומרוצה לעשות שליחותיה והולך לה, פשיטא דנעשה שלוחו, כיון דהבעל לא הדר ביה, וגם י"ל דאיגלאי מילתא למפרע דלא עקר לשליחותיה ושינה הלשון בלא מתכוון.

עו: אי בעית אימא האי תנא חזרו נמי הטעו קרי ליה.

כ' הרשב"א, תמיה לי א"כ למה שנו חזרה דרישא בלשון הטעו, ובבא דסיפא שנו חזרו, כדתנן השוכר את האומנין וחזרו בהם ידן על התחנותה. ואפשר כי מפני שחזרה דרישא היא נתלית בטעות, שחשב בעה"ב שהשדה ראויה ליעדר ומצאה לחה, או שהיתה לו תבואה להביא ולא מצא, לפיכך שנו אותה בלשון טעות שהוא הגורם בחזרה.

עו: אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה וכו'.

הקשה בחי' הריטב"א החדשים, והא בעה"ב אנוס הוא במה שמצאו שדה לחה, או שלא מצאו תבואה. [א"ה, מה שהזכיר בקושיתו מצאו שדה שהיא לחה, לכא"ו צ"ב, דהא מבואר לקמן בסוגיין דבעה"ב היה לו לתת לב לדבר ולהודיעם, עיין ברש"י לקמן ד"ה לא סיירוה], וכמבואר בדבריו בתירוץ להדיא דמצאו שדה לחה פשיטא לן דהויא פשיעה דבעה"ב, ועיקר קושיתו לכא"ו מהלכו ולא מצאו תבואה. וי"ל כדפי' הראב"ד ז"ל דמתניתא לאו בששכר חמרים לקנות לו תבואה מן השוק ולהביאה לו והלכו ולא מצאו, דכל כה"ג כיון דבעה"ב לא הו"ל למידע טפי מפועלים, פסידא דפועלים הוא, והו"ל דומיא דפסק נהרא ואתי מיטרא דאמרינן לקמן דהוי פסידא דפועלים, והכא במאי עסקינן שהשכיר להביא תבואה שלו שהיה לו במקום פלוני, דהשתא איהו הו"ל למידע אם ישנה שם אם לאו, ופשיעה דבעה"ב הוא בלחוד, והו"ל כההיא דאמרינן לקמן בפועלים דלאו בני מתא, והיינו דקתני לה דומיא דההיא דמצאו שדה שהיא לחה דהויא פשיעה דבעה"ב וכו'.

עו. אלא אי א"ל בעה"ב בארבעה וכו' ואמרי כמה שאמר בעה"ב, מאי.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, ובעיין לא איפשיטא, והו"ל חומרא לתובע וקולא לנתבע ולית להו אלא תלתא. ואי תפסי ארבעה, לא מפיקין מינייהו. וכ"כ המאירי. ומקור דבריהם מהרי"ף. [ולפ"ז לענין גט כשאמרה התקבל לי גיטי והוא אמר הבא לי גיטי ואל' הבעל הולך כמו שאמרה, הו"ל ספק מגורשת עד שיגיע גט לידה]. והרמב"ם סתם לענין פועלים דאין להם אלא שלשה, ולענין גט סתם דכיון שהגיע גט לידה מגורשת, ונקט הפר"ח [בהגהות מים חיים פ"ו מהל' גירושין ה"י] דפסק דאדיבורא דידה קסמין. אבל הש"ך [סי' של"ג ס"ק י"ד] נקט בפשיטות דאף להרמב"ם ספיקא הוי ומהניא תפיסה, וכן צידד הלח"מ בהל' גירושין [פ"ו הי"ב], ייעו"ש.

ועיין בהגרע"א שכ' דהיא דהמלאכה שוה לפנינו ד', ואיכא ספיקא שמא אמר להם השליח בג' וסברו וקיבלו, הוי כמו ספק מחילה דלא מהני לפטרו, והקשה ע"ז מדברי הרי"ף [דלעיל] דלא מפיקין ממונא בהך אבעיא דלא איפשיטא, ואי נימא כהנ"ל, ה"נ נימא דאם מתגרי בד' יצטרך הבעה"ב לשלם ד' כיון דהוי ספק אם סברו וקיבלו, ועל כרחך דלא מיקרי ספק מחילה אלא כשהנזון על מחילה שאחר החוב, אבל הכא שהספק אם סבר וקיבל מתחילה לעשות בג' ומעולם לא נתחייב להם רק ג', לא מקרי ספק מחילה. [ושו"ט אם יש לחלק בין ספק במעשה לספיקא דדינא, ועוד דן לומר דהכא חשיב כשמא ושמא, יעו"ש].

עו: אבל הלכו חמרים וכו' נותן להם שכרן משלם.

כ' הרמב"ן, י"מ דה"ה אם לא הלכו הם, אלא ששלח בעה"ב שלוחו ומצא שדה לחה, כיון שעכבן עד שעה שאין הפועלים נשכרים, נותן להם שכרם כפי מה שקבל עליו, והר"י אלברגלוני פי' כך, ואלו דבריו, בד"א שחזרו בהם קודם שיפסיקו לילך לשדה ואמר להם השכירו עצמכם אבל הלכו נותן להם שכרם משלם, שהרי נתבטלו משכירות היום על ידו. [ולכא"ו היא שי' תוס']. ואין זה מחזור וכו'. ואני מודה לו בדין זה שאם היו יכולים להשכיר עצמון בתחילת היום או מאמש ועכבן עד שעה שאינן מוצאין להשכיר, ודאי נותן להם שכרן, דהו"ל לדידהו כדבר האבד, ומיהו ברייתא הלכו דוקא קתני, שא"פ שלא היו יכולין מתחילה להשכיר עצמן וכו', כיון שהתחילו במלאכה, נתחייב מעכשיו ליתן להם שכרן משלם כמו שקיבל עליו, שכשם ששאר דברים נקנין בקנין, כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת מלאכה, [והליכת פועלים למלאכתן היא התחלת מלאכתן, ל' הרשב"א], ובזה יפה כח פועל מכח בעה"ב, שפועל חוזר בו בדבר שאינו אבד ואפי' בחצי היום, וטעמא דמילתא משום דלא מפסיד בעה"ב מידי, אי לא עביד השתא עביד למחר, אבל פועל הא פסיד שכירות דיומיה, וכבר נשתעבד לו בעה"ב בהתחלת מלאכה.

ועיין בחי' הריטב"א החדשים לעיל [עג: בסוד"ה האי מאן] שכ' בשם מורו, דחיובא דבעה"ב או פועלים לשלם לשכנגדן מה שמפסיד בחזרתן, הוא משום ערב, דכיון שסמכו זה על זה, בההיא הנאה דסמין עליה משתעבד ליה מדין ערב, ונתחייבו זה לזה במה שיפסידו על פיו.

עו: אבל יש שם פועלים ואמר צא ושכור מאלו, אין לו עליהן אלא תרעומת.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, מדנקט האי לישנא, משמע שעליהם להראות ולברר דאיכא פועלים לשכור, ואי איכא טענה וכפירה בזה בין בעה"ב לפועלים, על הפועלים להביא ראיה.

עז: ברש"י ד"ה אין להם. ותיבעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא נינהו.

וביאר בשיטמ"ק דאפי' הפסידן פטור, כל שלא התחילו במלאכה [שהוא הקנין בשכירות פועלים, וכמש"כ הרמב"ן, הו"ד לעיל], ודלא כתוס' דחייב מדינא דגרמי. וכ' הקה"י [סי' מ"ו] בביאור מחלוקתם, דלתוס' חיובא דגרמי משום דחשיב מעשה זידיה, ומדין אדם המזיק, ואדם המזיק לחבירו חייב גם על מניעת ריוח, דהיינו שבת, וכההיא דהדקיה באינדונא וביטלו ממלאכתו, [ב"ק פה:], אבל לרש"י חיובא דגרמי הוא משום ממונו המזיק, דכשעושה שאחר יעשה היזק, מחשב אותו אחר כממונו, [וענין מה דאשכחן במעמידי בהמת חבירו על קמת חבירו [ב"ק נו:]] דלמקצת רבוותא חשיב כשן ורגל שהם ממונו, וכיון שאין כאן הפסד אלא מניעת ריוח פטור. [ויעו"ש דבהא תליא נמי פלוגתא דרבוותא אי מייחייב בגרמי דבהמתו].

עז. האי מאן דאוגיר אגורי לדולא ואתא מטרא פסידא דפועלים, אתא נהרא פסידא דבעה"ב.

הקשה הרשב"א, מאי שנא נהר מאי שנא מטר, שהרי אין הנהר מתרבה אלא מן הגשמים, וכדאמרינן [בכורות נה:]: מטרא במערבא סהדא רבה פרת, ועוד מאי שנא דבפסיק נהרא שני ליה בין פועלים דבני מתא לפועלים דלאו בני מתא והכא לא שני ליה בין בני מתא למדינתא אחריתי ובין שכיני אותה שדה לשאינם שכנים. ונראה דנהרא לא עלה על שדהו ולא השקה אותה, דאילו כן הרי הוא כמטר ולא איצטרך כלל, אלא בשעלה ונתקרב אל השדה, ובמעט שיפתחו ראשי תלמים יכנסו המים וישקו את השדה. וכן נראה מדברי הראב"ד שכ"כ וז"ל, הכא לא מפלגינן בין בני מתא לבני מתא אחריתא, משום דפועלים עדיין לא פסקו עבידתיהו, דמנהרא משקו ליה בהמשכה, אלא שהוקלה עליהם המלאכה, וכמאן דשלים עבידתיהו בפלגא יומא דמי, דיהיב להו עבידתא דניחא מינה, ואי לא, יהיב להו כפועל בטל.

עז. קמ"ל דאמר להו אדעתא דטרחנא להו באכילה ושתיה.

כ' הרמב"ן, איכא למימר בשאימרו ואמרו סתם לא נעשה עמך מלאכה באותו תנאי, אבל פירשו ואמרו אין אנו עושין עמך מלאכה אלא בשכר כך וכך ואזלו להו, ואזל בעה"ב ופייסינהו, לא מצי למימר להו אדעתא דטרחנא לכו באכילה ושתיה, אלא יהיב להו כמה דבעו מיניה, כדתיניא בתוספתא [קידושין פ"ב הי"א], וכן המוכר חפץ לחבירו, זה אומר במנה זזה אומר במאותים, והלך זה לביתו וזה לביתו, ואח"כ תבעו זה את זה, אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי המוכר וכו'. ואיכא למימר שאני הכא דכיון דמעיקרא אגרינהו, ואי הדרי בהו אית ליה תרעומת עליהו, כי פייסינהו אדעתא דתנאה קמא איפיוס, ולטפווי להו טפי פורתא באכילה ושתיה.

עז. בתוד"ה דאגר. וי"ל דוקא באריס וכו'.

והראב"ד [הו"ד ברמב"ן וברשב"א] כ', שאף בכל קבלן כך הוא דינו, שאם קיבל קמה לקצור וקצר חציה, ובאו גויים וקצרו חציה או נמלים וקרטמוה, נותן לו קבלנותו משלם. וי"א שאפי' פועל שהתחיל במלאכה ואתא מטרא בפלגו דיומא, [פסידא דבעה"ב], ואי אית ליה מלאכה אחריתי עבדי, ואי לא יהיב להו כפועל בטל.

עז: בדבר האבוד ודברי הכל.

כ' הרי"ף, בדבר האבד לא שנא פועל ולא שנא קבלן לא מצו למיהדר בהו אלא היכא דאניסי, והו"ד ברא"ש [סי' ו'], וכ' ע"ז בפ"ח [אות צ'], דלא אלימא דרשא ד"ולא עבדים לעבדים" שהיא כח לפועל שיחזור אפי' בדבר האבד, תדע דאי דרשא גמורה היא, א"כ לא יהא כח בידם שישכירו עצמן כלל לשכירי יום, [א"ה, עיי' בתוס' לעיל]. [בד"ה כי לי] ש' דדוקא עבד עברי שאין יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור, עובר משום עבדי

הם], אלא לאו דרשא גמורה היא, וחכמים הוא דתקנו להם חזרה, והסמיכו על המקרא שאמר כי לי בני ישראל עבדים, ולפיכך אמרו ז"ל שיכולים לחזור, לקיים מה שנאמר כי לי וגו', ובדבר האבד היה נראה להם שלא לתת להם יד שיחזרו, הואיל ודבר האבד הוא.

עז: רשב"ג אומר מלמדין אותן שלא יחזרו, כיצד וכו'.

כ' הרשב"א, יש שלמד ממנה דבלאו הכי לעולם אי אפשר בשום קנינה שלא יוכל לחזור בו בדעייל ונפיק אזוזי, ואפי' קנו ממנו או שהחזיקו בקרקע ואמר לו לך חזק וקנה. ואין לי מכאן ראיה, דרבן גמליאל להרחיב קנינות בא ולא לקצר, [והכי קאמר, שאפי' שלא קנו ממנו או שלא אמר לו לך חזק וקני, יכתוב לו כן ואינו יכול לחזור בו מעתה]. וכן דעת הראב"ד.

וז"ל הנימוק"י, כ' הרשב"א ז"ל, דה"ה אם א"ל לך חזק וקנה א"נ משוך וקני, שוב אין יכולים לחזור בהם ואפי' עייל ונפיק אזוזי, דהא א"ל שיקנה בכך לגמרי, ומעתה מעות עליו כמלוה, וכמאן דא"ל אי בעינא בכספא איקני ואי בעינא בחזקה איקני וכו'. ומיהו כיון דנקט רשב"ג הכי, אין לנו אלא דוקא הני גוויי דאמרן, אבל אם החזיק בקרקע לפני המוכר או שמשך מעצמו בפניו, לא קנה, שעדיין יכולים לחזור בהם.

עז: כיצד כותבין וכו', והריני נושה בו ח' מאות זוז.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, פירוש דכיון דזקפן במלוה, הרי הוא כאילו קבלם וחזר והלווים לו. ובדין הוא דאפי' לא נתן לו כלום, אלא שזקף כל האלף זוז במלוה, היה קונה מדין כסף, דאע"ג דמלוה אינה קונה בקרקעות כדאיתא בירושלמי דקידושין [פ"ב ה"ה], התם הוא במלוה שעמו מקודם לכן, אבל זה שזוקף עליו הכסף במלוה ואומר הרי כאילו התקבלתי, זה כפרעון גמור חשוב. וכ"כ בחי' המיוחסים להריטב"א בשם הר"ר משה הכהן, ומסיק שתימה הוא, אם זקף הכל, במאי קני, הא לא אמר בשטרא אקני אלא בכסף, ואין שם כסף כלל. [ולכא' היינו פלוגתא דרבוותא בסוגיא דמנה אין כאן משכון אין כאן, בקידושין ח:].

עז: הא מאן דאזופיה מאה זוז לחבריה ופרעיה זוזא זוזא, פרעון הוי אלא דאית ליה תרעומת גביה וכו'.

כ' הרא"ש [סי' ח'], וקמ"ל שאין המלוה יכול לומר איני רוצה ליקח מעותי אלא בבת אחת וכו'. וז"ל המרדכי [סי' שנ"ב], מכאן מביאין ראיה דאדם יכול לפרוע לחבירו חד חד זוזא, ואין לו עליו אלא תרעומת. אבל בע"ז פ"ק [ד.] אמרינן, משל לאדם שנושה בשני בני אדם, אחד אוהבו ואחד שונאו, מאוהבו נפרע מעט מעט, משונאו נפרע בבת אחת, משמע שאינו יכול לפרוע לו בחד חד זוזא. ולא ראיה היא, דמצינו למימר כגון שהלווה לזמן, מאוהבו [יפרע] קודם הזמן מעט מעט, אבל משונאו ימתין עד הזמן ואז יפרע ממנו בבת אחת וכו'. [ומשמע דזמן הפרעון אינו לטובת הלוה בלבד, אלא גם לטובת המלוה, שאין הלוה יכול לכופו לקבל הפרעון קודם לכן, דאל"כ הדק"ל, א"כ נימא דבתרתי לריעותא שאני, דהיכא שפורעקודם הזמן ופורעו זוזא זוזא גרע טפי. וצ"ת].

עז: בתוד"ה והו"ל מזיק. לאו דוקא מזיק וכו'.

וז"ל חי' הריטב"א החדשים ומיהו לאו דליהוי הא מזיק ממש, דהא אין זה אלא גרמא בניזקין דפטור, אלא דרבנן קנסוהו ושוייה כמזיק ממש מטעמא שכ' רש"י ז"ל. ובחי' המיוחסים להריטב"א כ' בשם הראב"ד ז"ל, ונראה לי דהאי מזיק דקאמר דינא דגרמי הוא. ועיי' בנימוק"י שכ' ז"ל, מכאן נלמוד דכל שמשלם מחמת דינא דגרמי, משלם מעידית שבנכסיו כמזיק. הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל.

עז: ברש"י ד"ה דזבין ליה חמרא. חמור.

כ' המהר"ם, צריך ליתן טעם למה צריך רש"י לפרש שר"ל חמור, ונראה שרש"י ס"ל דדין זה דעייל ונפיק אזוזי, לא שייך אלא דוקא במידי דשייך לומר שהיה חביב על המוכר ולא מכר אותו אלא בשביל שזוזי אנסוהו, כגון בהמה וכלים וקרקע, אבל בין העומד לימכר לא. אבל בנימוק"י משמע שטעמו של רש"י הוא, דלא קנה משמע דלא קנה כלל אפי' כנגד

ז"ל שמכר לו חמור, והוצרך רבינו לפרש כן, דלא תימא דגרסינן חמרא דהיינו יין, דאילו בין וכיצא בו שהוא ראוי ליחלק, ודאי קנה כנגד מעות שנתן, ואע"ג דעייל ונפיק אשאר זוזי, אבל בחמור וכיו"ב שאינו ראוי ליחלק, כיון שלא קנה לגמרי לא קנה כלל, שלא עלה על דעתם שיהיו שותפים בו וכו'.

מעותיו, וזה לא שייך אלא גבי בהמה טמאה דאינה ראויה לחלק, אבל בין דראוי לחלק היה קונה כנגד מעותיו, עיי"ש. אבל לפ"ז דוחק הוא שלא האריך רש"י בזה.

וז"ל חי' הרטב"א החדשים, ההוא גברא דזבין **חמארא** לחבריה, פירש"י